

Ψηφιακός «Λόγος»: μια περιουλογή περί της μετάδοσης της ζώσας εμπειρίας του Ευαγγελίου στην εικονική εποχή

Επισκόπου Πατάρων Ιωσήφ

Εισαγωγή

Η διάδοση της Ορθόδοξης Πίστης στην εποχή του Διαδίκτυο δεν πρέπει να θεωρείται πλέον μια υπερβολή ή κάτι που αφορά μόνο και μόνο τις νεότερες γενιές. Σήμερα, στο Διαδίκτυο κυριαρχούν τα συστήματα επικοινωνίας με τέτοιο τρόπο που κάθε μορφή σύγχρονης κοινωνίας σχετίζεται ή εξαρτάται από εκείνο.

Η Εκκλησία πρέπει να έχει στη διάθεσή του ποιμαντικού της οπλοστασίου το Διαδίκτυο. Αυτή η πραγματικότητα, αυτή η πλέον ανάγκη, δικαιολογείται, εφόσον το Διαδίκτυο είναι το περιβάλλον στο οποίο αναπτύσσονται διάφοροι τομείς της ύπαρξής μας: διαμέσου του Διαδικτύου ο άνθρωπος ψάχνει, ερευνά, διακρίνει, σχετίζεται, δεσμεύεται, και μοιράζεται τις ερωτήσεις και τις απαντήσεις του για πολλά θέματα. Και πολλές από αυτές τις ερωτήσεις και προβληματισμούς αφορούν άμεσα και έμμεσα στην Εκκλησία.

Η παρούσα εισήγηση η διαιρείται σε τρία στάδια περιουλογής. Στο πρώτο στάδιο αναλύεται σε γενικές γραμμές η πραγματικότητα του Διαδικτύου ως χώρου και όχι μέσου επικοινωνίας και δράσεως των ανθρώπων. Σε αυτό το πλαίσιο της περιουλογής αναλύεται η εικονικότητα, ένα από τα κύρια συστατικά χαρακτηριστικά του Διαδικτύου, ως μια *sui generis* πραγματικότητα, που επιτρέπει το Διαδίκτυο να είναι χώρος εμπειρίας μιας ενιαίας πραγματικότητας. Στο δεύτερο στάδιο περιγράφονται τα κύρια χαρακτηριστικά του σύγχρονου θρησκευτικού πολιτισμού που, αφενός μεν παρουσιάζεται, διαδίδεται και σχετίζεται στενά με τον κυβερνοχώρο, αφετέρου δε διακρίνεται ως προϊόν της σημερινής μας κοινωνίας. Αυτό το αντι-πρότυπο προβάλλεται διαμέσου διαφόρων ιδεολογικών, φιλοσοφικών κοινωνικών και θεϊστικών τάσεων και κινήματων και βρίσκεται, τόσο στο περιεχόμενο και την πράξη, στους

αντίποδες του Χριστιανισμού ως Θείας Αποκάλυψης. Τέλος, στο τρίτο στάδιο περισυλλογής ερμηνεύονται κάποιες γενικές γραμμές του «*ἐν διαδικτύῳ Εὐαγγελίζεσθαι*» ως θεραπεία των προηγουμένων τάσεων αλλά και ως μια νέα έκφανση της καθόλου ζωής της Εκκλησίας.

Ασφαλώς η εισήγηση καλύπτει μερικές πτυχές του θέματος και όχι την πλήρη θεματολογία, η οποία σήμερα είναι πλέον εκτενής και περίπλοκη. Ωστόσο, οι πτυχές αυτές, αναλυμένες σε μια ανάλογη προς το σκοπό της εργασίας συνέχεια, συνοχή και ρυθμό, προσπαθούν να αποδεικνύουν ότι το Διαδίκτυο είναι μια νέα περιοχή της ζωής της Εκκλησίας, όπου δύναται να αποκαλύπτεται και επομένως να μεταδίδεται και να μοιράζεται ο «*ψηφιακός Λόγος*», ο οποίος παραπέμπει στο Θεάνθρωπο, ο οποίος είναι ἐν παντί καιρῷ καὶ τόπῳ δι' ἡμῶν και δι' ἡμᾶς ὁ προσφέρων καὶ προσφερόμενος καὶ προσδεχόμενος καὶ διαδιδόμενος, ἄλλοστε ἀμέσως και μυστηριακῶς, ἄλλοστε ἐμμέσως ψηφιακῶς και εἰκονικῶς, ἀλλά πάντοτε προσωπικῶς και ὄντως και πραγματικῶς.

A. Το Διαδίκτυο: Εικονικότητα ή πραγματικότητα;

Σήμερα, το Διαδίκτυο αποτελεί για πολλούς ένα σημαντικό και αναγκαίο μέρος της καθημερινής τους ζωής. Αλλά, ποιά είναι η βαθύτερη υφή του Διαδίκτυο, η πραγματικότητα ή η εικονικότητα;

Αναμφίβολα «*εικονικό*» έχει γίνει το επίθετο που σημαδεύει τις σημαντικότερες τεχνολογικές εξελίξεις της εποχής μας. Τί σημαίνει, όμως; "Εικονικό" -*virtual*-, στις γλώσσες λατινικής προέλευσης, προέρχεται από τη ρίζα *virtualis*, και αυτό το λατινικό επίθετο προέρχεται από το ουσιαστικό *virtus*, που σημαίνει «*αρετή*»¹.

Ωστόσο, είναι σαφές ότι η τρέχουσα έννοια του όρου «*εικονικό*», «*εικονικότητα*», που σχετίζεται με το Διαδίκτυο και την υψηλή τεχνολογία, προέρχεται από τον όρο «*εικονική πραγματικότητα*», που επινοήθηκε από Jaron Lanier στις αρχές της δεκαετίας του '80. Αυτός ο όρος εξακολουθεί να

¹. Αυτή η προσέγγιση, η οποία δεν είναι λάθος, είναι όμως ανακριβής, και αφήνει κάποια ερωτήματα αναπάντητα. Φυσικά, το πλαίσιο αυτής της εργασίας δεν μας επιτρέπει να εμβαθύνουμε στη θεματολογία αυτή. Ωστόσο, θα πρέπει να ξέρουμε ότι η εξέλιξη της λέξης και της έννοιας, τουλάχιστον το Δυτικό Κόσμο, έχει περίπου μια χιλιετηρίδα και σχετίζεται άμεσα με την περίοδο της Σχολαστικής, και δη και με το έργο του Θωμά Ακινάτη. Biosca i Bas, A., *Mil años de Virtualidad: origen y evolución de un término contemporáneo*, Eikasía Revista de Filosofía, Año V, 28 (Septiembre de 2009), σελ. 3.

ανταγωνίζεται με άλλες παρόμοιες ή ταυτόσημες εκφράσεις, όπως «τεχνητή πραγματικότητα»², «εικονική πραγματικότητα»³ ή «κυβερνοχώρο»⁴.

Όπως και να έχει το πράγμα, και σε γενικές γραμμές, είναι η θωμιστική έννοια της εικονικότητας –*virtualitas*– αυτή που έχει μεταδοθεί στον εικοστό αιώνα και περιλαμβάνεται στην πρόσφατη και τρέχουσα κυβερνητική γλώσσα⁵.

Επομένως, το Διαδίκτυο είναι μια δυναμική και παράδοξη πραγματικότητα, όπως και η λειτουργία, η δυναμική, αλλά και προπαντός τα περιεχόμενά του⁶. Δεν πρόκειται για κάτι το φαινομενικό μονάχα, αλλά για μια νέα και ιδιαίτερη έκφανση της πραγματικότητας που ζούμε, η οποία χρειάζεται μια ιδική διαχείριση, προπαντός από μια συγκεκριμένη υπαρξιακή και αξιολογική άποψη.

2. Ο όρος αυτός αποδίδεται στον Myron Krueger: Krueger M., *Artificial Reality*, Addison-Wesley, 1983.

3. Artaud, A., *Le théâtre et son double*, Paris 1938: "Tous les vrais alchimistes savent que le symbole alchimique est un mirage comme le théâtre est un mirage. Et cette perpétuelle allusion aux choses et au principe du théâtre (...) doit être entendue comme le sentiment (...) de l'identité qui existe entre le plan sur lequel évolue les personnages, les objets, les images, et d'une manière générale, tout ce qui constitue la réalité virtuelle du théâtre (...)."

4. Ο όρος αυτός αποδίδεται στον William Gibson: Gibson, W., *Neuromancer*, Gollancz, Londres, 1984.

5. Στην έννοια *virtualis* ο Ακινάτης παρατηρεί τη ρίζα *virtus*, όχι ως ηθική έννοια, αλλά ως μια άκρως θετική δύναμη ή δυνατότητα του να γίνει κάτι αυτό που «όντως» δεν είναι. Η έννοια *virtus* κατά την ακινάτεια σκέψη αναφέρεται στην αρχή των πραγμάτων, και έτσι έχει οντολογικό χαρακτήρα: Thomae Aquinatis, *Scriptum Super Sententiis* 4,1,1,4: "semper virtus nominat principium alicuius". Αυτή η αρχή αναφέρεται άμεσα σε οποιαδήποτε κίνηση, μολονότι είναι ανεξάρτητη από εκείνη: Thomae Aquinatis, *Summa Theologiae* I,2,P. "virtus dicitur, secundum quod est principium actionis et tenet se ex parte." Το επίθετο *virtualis* στον Ακινάτη γενικά αναφέρεται σε ένα είδος ποσότητας ή επαφής: Thomae Aquinatis, *Scriptum Super Sententiis* 1,17,2,1: "quantitas autem dicitur dupliciter: quaedam virtualis, quaedam dimensiua." 1,17,2,1: "virtualis quantitas non est ex genere suo quantitas, quia non dividitur divisione essentiae suae." *Summa Theologiae* I, 42, 1: "Sed alia est quantitas virtutis, quae attenditur secundum perfectionem alicuius naturae uel formae, quae quidem quantitas designatur secundum quod dicitur aliquid magis uel minus calidum, in quantum est perfectius vel minus perfectum in caliditate." *De Veritate* 29, 3: "est autem duplex quantitas: scilicet dimensiua, quae secundum extensionem consideratur; et virtualis, quae attenditur secundum intensionem." *Summa Theologiae* I, 105, 2: "Ad primum ergo dicendum quod duplex est tactus, scilicet corporalis, sicut duo corpora se tangunt; et virtualis, sicut dicitur quod contristans tangit contristatum."

6. Αυτή η έννοια, αναφέρεται σε ο,τι έχει τη δυνατότητα να υπάρχει και να λειτουργεί ως κάτι το πραγματικό, μολονότι "όντως" –*actualiter*–, όπως θα έλεγαν ο Ακινάτης και ο Αριστοτέλης, δεν είναι.

Η ετυμολογική και εννοιολογική αυτή προσέγγιση του όρου μας οδηγεί σε δυο συμπεράσματα που είναι θέσεις κλειδί για την μετέπειτα ανάγνωση της παρούσας εργασίας:

1- Το Διαδίκτυο ως χώρος εμπειρίας

Το Διαδίκτυο είναι ένας χώρος εμπειρίας μιας δυναμικής και *sui generis* πραγματικότητας. Από ανθρωπολογική άποψη, δύναται να θεωρείται ως ένα νέο υπαρξιακό πλαίσιο, στο οποίο δραστηριοποιείται μεγάλο μέρος της ζωής μας.

Αυτό το ψηφιακό περιβάλλον, το τονίζουμε, δεν είναι ένας παράλληλος ή καθαρά φανταστικός κόσμος, μια εναλλακτική πραγματικότητα, αλλά μέρος της καθημερινότητας πολλών, προπαντός των νέων γενιών, που γεννήθηκαν εντός της ροής και λειτουργίας αυτού του πλαισίου.

Ως εκ τούτου, θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας ότι το ψηφιακό περιβάλλον δεν είναι εικονικό, με την έννοια του ανυπόστατου και φαινομενικού, αλλά μία συγκαιρινή περιοχή της ζωής εντός και δια της οποίας το μήνυμα του Ευαγγελίου δύναται να προεκτείνεται και να παράγει μια νέα κατά Χριστόν πραγματικότητα.

2- Ενιαία Πραγματικότητα

Το Διαδίκτυο είναι ένα πλέγμα που διαρθρώνει ανθρώπινες εμπειρίες, και όχι ένα απλό όργανο επικοινωνίας και πληροφόρησης. Είναι προφανές το γεγονός ότι οι δυναμικές λειτουργίες του παγκοσμίου ιστού, και δεν μιλάμε από τεχνική άποψη, επηρεάζουν την κοινωνική συμπεριφορά των ανθρώπων, διότι και αυτές οι δυναμικές, από την μεριά τους, πληροφορούνται και σχηματίζονται σύμφωνα με τα έξω-διαδικτυακά πρότυπα που προβάλλει οι κοινωνία. Φυσιολογικά, θα λέγαμε, υπάρχει μια στενή αλληλεπίδραση, ένα είδος *feedback* που σχηματίζεται από μια τρομερή ταχύτητα και περίπλοκους κανόνες συμβιώσεως.

Αυτό σημαίνει ότι το Διαδίκτυο δεν έχει μια ζωή και λειτουργία ξένη και ανεξάρτητη από την ζωή και κοινωνία των ανθρώπων. Η εικονικότητά του, όπως ήδη παρουσιάσαμε, δεν κάνει το Διαδίκτυο ανυπόστατο ή

φανταστικό⁷, ή προϊόν επιστημονικής φαντασίας. Για αυτό, εφόσον είναι ενιαία η πραγματικότητα, ισχύουν και η ευθύνη και οι ηθικοί κανόνες και στη διαδικτυακή πράξη. Αυτή η προσέγγιση αποκλείει κάθε μορφή σχιζοφρένειας και παράνοιας σε σχέση με τη χρήση του ιστοχώρου.

Μάλιστα, οι τεχνολογίες αυτές έχουν άμεση και έμμεση επιρροή και επίπτωση στο *modus cogitandi* των ανθρώπων⁸. Σε αυτήν την περίπτωση, φαίνεται το *modus operandi* -η τεχνολογία- να επηρεάζει το *modus cogitandi* – την εσωτερικότητα, τη συνείδηση- και το *modus vivendi* - την ίδια την ζωή⁹- των ανθρώπων. Αυτή η σκέψη δεν είναι λάθος, αλλά δεν περιγράφει όλη την πραγματικότητα. Θα ήταν άσκοπο να αναρωτηθούμε τώρα για το ποιό *modus* προηγείται και ποιό έπεται. Απλώς συμπεραίνουμε ότι συνυπάρχουν ή, ακόμα πιο τολμηρό, *ενυπάρχουν* ο ένας στον άλλον: *αλληλεπιδρούν, αλληλοεπηρεάζονται, αλληλοσχετίζονται*. Η ταχύτητα των σημερινών τεχνολογικών και κοινωνικών διαδικασιών και δυναμικών, αλλά και η ταχύτητα στην αλληλεπίδρασή τους, είναι ένας παράγων που θυμίζει την *συγ-χρονικότητα* και την *επί-καιρότητα* ως θέσεις κλειδιά για την ερμηνεία της περίπλοκης λειτουργίας του ιστοχώρου ως ιδιαίτερου πλαισίου δράσης του ανθρώπου.

Η ψηφιακή τεχνολογία, λοιπόν, δεν θα πρέπει να προσεγγίζεται μονάχα από την σκοπιά της τεχνικής. Το θέμα απαιτεί μια ολιστική προσέγγιση, εφόσον έχει άλλες διαστάσεις, μείζονες διαστάσεις, που αφορούν όλη τη δραστηριότητα και την ύπαρξη του ανθρώπου. Ακριβώς για αυτό το λόγο ερμηνεύουμε τον παγκόσμιο ιστό ως χώρο –και μάλιστα *υπαρξιακό-*, και όχι ως απλό τεχνικό μέσο. Σύμφωνα με τα λεχθέντα, μπορούμε να ισχυρισθούμε ότι η τεχνολογία έχει μια πνευματική πλευρά; Ασφαλώς. Τα προηγούμενα, αλλά και η μετέπειτα εξέλιξη της εργασίας θα το αποδείξουν.

⁷. Ανεξάρτητα, εάν η υφή κάποιων περιεχομένων εντός Διαδίκτυο είναι ανυπόστατη και φανταστική.

⁸. Spadaro SJ, A., *Evangelizar en el tiempo de la Red*, Razón y Fe, 2014, t. 269, nº 1386, pp. 365-374, σελ. 367.

⁹. Ο σχηματισμός της προσωπικότητας και της συνείδησης, η ερμηνεία και δομή συναισθηματικών και γενικά κοινωνικών δεσμών, η διάρθρωση των μαθητικών και εκπαιδευτικών διαδικασιών, η δημιουργία και προβολή των πολιτιστικών εκφράσεων, η εξέλιξη της κοινωνικής, οικονομικής και τεχνολογικής του ανθρώπου.

Β. Κλειδιά ανάγνωσης και ερμηνείας της «σύγχρονης ψηφιακής πνευματικότητας»: η αυτο-αναφορά ως ύστατο κριτήριο και σημείο αναφοράς

Σύμφωνα με τα προηγούμενα, θα πρέπει να θεωρήσουμε το Διαδίκτυο ως αντανάκλαση της σημερινής κοινωνίας και του σύγχρονου Πολιτισμού, ως ένα είδος ακτινογραφίας που φανερώνει το βαθύτερο είναι και τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά του περιβάλλοντός μας, των σκέψεών μας, των «Πιστεύω» μας, των προβλέψεών μας, με λίγα λόγια, της ζωής μας.

Η ακόλουθη ανάλυση έχει σκοπό τη γενική περιγραφή μιας σύγχρονης μορφής πνευματικότητας που σχετίζεται άμεσα με το Διαδίκτυο. Όπως είπαμε προηγουμένως, είναι προφανής η επιρροή του ψηφιακού πολιτισμού σε όλη τη ζωή του ανθρώπου, και ο τρόπος με τον οποίο σχετίζεται ο άνθρωπος με το Θείο, η επιθυμία υπέρβασης και οποιαδήποτε άλλη δραστηριότητα σε σχέση με την εσωτερικότητα του ανθρώπου, δεν αποκλείονται από αυτήν την επίδραση. Ωστόσο, θα πρέπει να τονίσουμε ότι αυτή η μορφή πνευματικότητας, με τις ποικίλες αποχρώσεις της, δεν είναι αποκλειστικό προϊόν του Διαδίκτυο. Σχετίζεται μεν, αλλά δεν ταυτίζεται: σε αυτήν την περίπτωση, ο «προσφέρων» –το δίκτυο- δεν είναι το «προσφερόμενο» –το περιεχόμενο! Αυτή η πνευματικότητα όπως συλλαμβάνεται από πολλούς σήμερα προϋπάρχει τον παγκόσμιο ιστό και εξαπλώνεται στη ψηφιακή αρένα σύμφωνα με τις δυναμικές λειτουργίας της, οι οποίες, όμως, χρησιμεύουν ως ενισχυτικά –*booster*- τους.

Ιερά Έκκοσμίκευση

Το Διαδίκτυο, όπως η κοινωνία μας, δεν είναι ένα εντελώς κοσμικό περιβάλλον, φθάνει μια απλή πλοήγηση, για να το διαπιστώσει κανείς. Η αυξημένη ύπαρξη θρησκευτικών ιστοχώρων στο Διαδίκτυο, υποδηλώνει μια νέα στάση και σύλληψη, που ήδη έχουν εξαπλωθεί σε αυτόν τον νέο πολιτισμό, για την σχέση του ανθρώπου με το Απόλυτο.

Τα λείψανα του Διαφωτισμού, τα οποία εξακολουθούν να επηρεάζουν κυρίως τις δυτικές κοινωνίες, προκαλούν πολλούς να σκέπτονται, εάν ο μόνος τρόπος για να οικοδομηθεί μια υγιής ανθρώπινη

συνύπαρξη είναι η κοσμική κοινωνία, εντός της οποίας οι θρησκείες δύνανται να συνυπάρχουν και να λειτουργούν μόνο στον ιδιωτικό τομέα. Η πραγματικότητα του κυβερνοχώρου, ανατρέπει εντελώς την προηγούμενη σκέψη! Έπονται, όμως, μερικές ερωτήσεις: στο παγκόσμιο ιστό έχουμε απέναντί μας πραγματικές και γνήσιες πνευματικότητες ή καταναλωτικές δημιουργίες ενόψει της ψυχικής ανάγκης και όρεξης του συγχρόνου ανθρώπου; Ίσως πρόκειται για νέες μορφές εκκοσμίκευσης; ή νέες μορφές θρησκευτικότητας και πνευματικότητας¹⁰;

Σήμερα έχουμε τη δυνατότητα να εισέλθουμε σε μια εικονική αγορά, όπου, μαζί με άλλα προϊόντα, προσφέρεται αυτό που σήμερα ονομάζεται πνευματικότητα. Αυτή η πνευματικότητα, τις περισσότερες φορές, βασίζεται σε μια καθαρά ψυχολογική προσέγγιση, πολύ στη μόδα σήμερα, που δρα ως «καταλυτικό» και «θεραπευτικό» μέσο για την ηδονική ανακούφιση της ανθρώπινης ψυχής. Σε πολλές ιστοσελίδες φαινομενικής θρησκευτικής υφής βρίσκουμε ακραίες έως φλύαρες μορφές πνευματικότητας. Σε αυτό, λοιπόν, το χώρο, η εκκοσμίκευση, όλως παραδόξως, δεν εμφανίζεται πλέον ως η απουσία του ιερού, αλλά ως προσφορά, σχεδόν εμπορική, θρησκειών προσαρμοσμένων σε κάθε προτίμηση.

Το Διαδίκτυο, γενικά ως αγορά, και ειδικά ως αγορά του ιερού, επιδιώκει να καλύψει ανάγκες κάθε τύπου. Μεταξύ αυτών των αναγκών, αριθμείται και επιθυμία ή ανάγκη για υπέρβαση. Συχνά, τα ιερά ή πνευματικά προϊόντα που προσφέρονται είναι ανθρώπινες πεποιθήσεις και δοξασίες ή, το πολύ, κάποια «θεία φώτιση» στολισμένη με ένα ωραίο φόρεμα συναισθηματισμού και εσωτερισμού για να γίνει πιο ελκυστική, πιο εμπορεύσιμη.

Αυτές οι εμπορικές και εικονικές¹¹ δοξασίες τοποθετούνται δίπλα στη θεία Αποκάλυψη. Ακόμη και μέσα στο γενικό πλαίσιο του Χριστιανισμού, το Διαδίκτυο είναι ο ελεύθερος χώρος, όπου προβάλλουν τις θεωρίες τους εκείνοι που έχουν σχηματίσει μια θρησκεία -προφανώς ξένη ως προς την Αποκάλυψη και την Παράδοση- στα μέτρα των προσωπικών τους επιθυμιών. Αυτές οι μορφές θρησκειών, στηρίζονται, συνήθως, σε ένα πολυδιάστατο συγκρητισμό, σε ιδιωτικές απόψεις και ερμηνείες, σε συναισθηματισμούς, ακόμα και σε προσωπικές «αποκαλύψεις» που προβάλλουν μια εγωιστική και ηδονική στάση που αιχμαλωτίζει το Θείο και Ιερό, απορρίπτοντας έτσι την αληθινή σωτηρία.

¹⁰. Ωστόσο, όπως όλοι ξέρουμε, υπάρχει διαμετρική διαφορά ανάμεσα στη θρησκεία, θρησκευτικότητα, πνευματικότητα και την θεία αποκάλυψη!

¹¹. Εδώ με την έννοια του ανυπόστατου.

Αυτές οι νέες μορφές πνευματικότητας συνήθως δεν αμφισβητούν και δεν ελέγχουν την προσωπική συμπεριφορά των ανθρώπων σε σχέση με τον Θεό, ούτε τις στάσεις τους έναντι το «Καλό» και την «Αλήθεια», εφόσον δημιουργούν την απαιτούμενη *αυτό-αναφορά* που αποκλείει οποιαδήποτε άλλη δυνατότητα υγιεινού συνδέσμου, συσχέτισης και δέσμευσης είτε με το Θεό, το συνάνθρωπο, ή τον κόσμο. Έτσι, *όπως παραδόξως, η εκκοσμίκευση αναλαμβάνει σήμερα μια θρησκευτική μορφή, στολισμένη με τις πιο απίθανες συναισθηματικές και μυστικιστικές αποχρώσεις, προβάλλοντας πρωτοπόρες αξιολογικές διαμορφώσεις βασισμένες σε έναν Θεό εξημερωμένο και εμπορεύσιμο για την ανθρώπινη ψυχαγωγία.*

Έχουμε φτάσει σε μια νέα μορφή εκκοσμίκευσης, της οποίας ο μηχανισμός και στρατηγική δεν βασίζονται πλέον στην εξαφάνιση του Θεού, αλλά στην παραλλαγή και παρεκτροπή της θείας και αληθινής Παρακαταθήκης. Το αποτέλεσμα είναι η δημιουργία μιας καινούργιας σύλληψης του Θεού και της σχέσεως των ανθρώπων με Εκείνο, και επομένως μεταξύ τους. Τώρα, δεν είναι ο Θεός Αυτός που αποκαλύπτεται για να ελευθερώσει τους ανθρώπους, αλλά ο άνθρωπος που αποκαλύπτει το Θεό για να τον έχει δεμένο στις προσωπικές ανάγκες του. Η αλλαγή αυτή πνευματικού παραδείγματος παρουσιάζεται σιωπηλή, όλκιμη, ανεκτική, λιγότερο συλλογική, αλλά αναγκαστικά ατομική, υπόγεια, κρυμμένη σε εναλλακτικές και εκθαμβωτικές δοξασίες, που προσφέρουν ευέλικτους και απλούς κανόνες ηθικής, περιεχόμενο ελκυστικό και άμεση σωτηρία.

Σχετικισμός σε απευθείας σύνδεση

Μαζί με την εκκοσμίκευση, το Διαδίκτυο προσφέρει επίσης μια σημαντική δόση σχετικισμού, που κληρονόμησε και αντανακλά από τον πολιτισμό στον οποίο δραστηριοποιείται. Τίποτα πλέον δεν είναι απόλυτο, ούτε καν η Αλήθεια.

Αφού εισέρχεται στο Διαδίκτυο ο κάθε θνητός, δύναται να βρει πολλαπλές προτάσεις προσωπικής ευτυχίας και εσωτερικής ίασης, που προσφέρονται με πολύ ελκυστικά επιχειρήματα, αλλά χωρίς ουδεμία αναφορά στην Αλήθεια ή Γνησιότητα του περιεχομένου τους.

Σήμερα το να μιλάει κάποιος για την Αλήθεια φαίνεται εξωφρενικό! Η προαναφερόμενη αλλαγή παραδείγματος προτείνει μια εξατομικευμένη αλήθεια, που σχετίζεται άμεσα με την προτεινόμενη πολιτική της *αυτό-αναφοράς*: «η αλήθειά μου», «αλήθειά σου»! Πού οφείλεται αυτό; σε ένα

αξίωμα του σημερινού πολιτισμού: η απόλυτη αλήθεια είναι η έλλειψη της απόλυτης αλήθειας!

Συγκριτισμός και Υποκειμενισμός

Στο διαδικτυακό σύμπαν, ο θρησκευτικός σχετικισμός παρουσιάζεται με τη μορφή ενός συγκρητισμού, που, χάριν στην Αλήθεια που είναι πλέον σχετική και συζητητέα, απορροφά από όλες τις θρησκευτικές εκφράσεις στοιχεία που σχετίζονται και ταιριάζουν με την προσωπική αλήθεια. Και πάλιν η αυτό-αναφορά!

Στο πλαίσιο αυτό, οι θρησκείες φαίνονται κατ' ανάγκην υποκειμενικές. Άλλωστε αυτό είναι και λογικό! Ορισμένοι αναλυτές ομιλούν για το Διαδίκτυο ως υποκινητής ενός ριζικού υποκειμενισμού¹². Σύμφωνα με αυτό το νέο παράδειγμα, ο υποκειμενός είναι ο αρχιτέκτονας της μοίρας του, κύριος και πρωταρχικός πρωταγωνιστής της ύπαρξής του, αλλά και της σωτηρίας του, δίχως καμία άλλη εξουσία να τον καθοδηγεί, να τον δεσμεύσει, ή να τον κυριαρχεί. Έτσι, οι μόνοι παράγοντες που λειτουργούν ως όρια σε αυτή τη δυναμική είναι οι φυσικοί περιορισμοί του τεχνικού διαδικτυακού μέσου.

Σε αυτόν τον άνθρωπο βυθισμένο στην υποκειμενικότητα, η διαδικτυακή θρησκευτική αγορά προσφέρει μια λίαν προκλητική παραγωγή βιομηχανικών μορφών πνευματικότητας ή και θρησκευτικότητας, ικανή να παρέχει ψυχική και υπερφυσική τροφή διαμέσου της διαδικασίας της προσωπικής προσαρμογής της εμπειρίας του επέκεινα στα μέτρα του καταναλωτή. Στο πλαίσιο αυτό, ο κόσμος της μαγείας γίνεται ιδιαίτερα ελκυστικός. Είναι ένα προϊόν που καταναλώνεται άνετα, αφού ενισχύει την ιδέα της ανεξαρτησίας, της αυτοδύναμης, και της ατιμωρησίας. Και εδώ πάλιν η αυτό-αναφορά!

¹² C. Fiore, *Religione tra storia e attualità*, LDC, Leumann (TO) 1999, p 150. "Todo hoy se ha convertido en subjetivo, todo tiene un valor de referencia al sujeto. 'Para mí es verdadero, para mí no es verdadero'. ¿Hay una justicia y una verdad válida para todos? No. Son válidas en relación al sujeto, a sus gustos, a sus elecciones. [...]. Esta es la subjetividad. Ya no existe la verdad, sino cien verdades para cien cabezas. Es fácil comprender que en este clima se termina por convertirse en más o menos religiosos según los gustos personales o subjetivos".

Γ. Διαδικτυακόν Ευαγγελίζεσθαι

Η κατάσταση που γενικά περιγράψαμε πρέπει να μας προβληματίζει ως Ορθόδοξη Εκκλησία. Στην ουσία, δεν είναι τίποτα το καινούργιο για μας, αλλά εδώ και κάποια χρόνια έχει αλλάξει ριζικά το πλαίσιο εντός του οποίου αυτό το πρότυπο εμβαθύνεται, εξαπλώνεται και διαδίδεται. Αυτό το πλαίσιο, κατά πάντα ιδιαίτερο, δεν σχετίζεται μονάχα με την εικονικότητα, αλλά με άλλες σημαντικές παραμέτρους, όπως η ταχύτητα, η αλληλεπίδραση και η διαδραστικότητα. Η τεχνική εξέλιξη, αλλά και η ανθρωπολογική διάσταση του διαδικτύου, είναι σε συνεχή και ταχύτατη ανάπτυξη: αυτό που παλαιά χαρακτηριζόταν ως ένα απλό και για πολλούς περιττό τεχνολογικό μέσο επικοινωνίας και πληροφόρησης, σήμερα χαρακτηρίζεται ως αναγκαίο πλαίσιο, χώρο, περιοχή, έκφανση της ανθρώπινης ζωής και δραστηριότητας.

Η κατάσταση αυτή πρέπει μας προβληματίζει. Πολλοί την ερμηνεύουν ως τραγωδία, άλλοι ως πρόοδος. Εμείς προσωπικά την θεωρούμε ως μια τραγική εξέλιξη που αποτελεί και μια μοναδική ευκαιρία. Για να ανατραπεί η κατάσταση –ή τουλάχιστον, για να μην χειροτερεύσει περισσότερο- η Ορθόδοξη Εκκλησία πρέπει να είναι παρούσα και να δρα ενεργά μέσα σε αυτό το πλαίσιο. Δεν είναι θέμα θρησκευτικού ανταγωνισμού, είναι θέμα ποιμαντικής, αλλά προπαντός πνευματικής ευθύνης, εφόσον η Ορθοδοξία έχει τη δυνατότητα θεραπείας κάθε υπαρξιακής και πνευματικής παρεκτροπής.

Νομίζουμε ότι μια αρχική στάση απέναντι στην κατάσταση είναι να αναγνωρίζει η Εκκλησία το Διαδίκτυο όχι πλέον ως ένα απλό μέσο διάδοσης του Ευαγγελίου, αλλά ως ένα νέο χώρο δράσης, ως μια άλλη έκφανση της καθόλου ζωής της. Εάν η Εκκλησία θεωρεί την ψηφιακή τεχνολογία ως ένα περιττό μέσο, ξένο ως προς τη ζωή και ιδιότητά της, τότε η κάθε ενέργεια σε αυτό το χώρο θα είναι καταδικασμένη στην αποτυχία. Το Διαδίκτυο δεν πρέπει να περιλαμβάνει την Εκκλησία στους κόλπους του, αλλά ακριβώς το αντίθετο!

Η Εκκλησία, για να μεταδίδει το μήνυμα και την εμπειρία του Ευαγγελίου σε αυτό το νέο Πολιτισμό, στον οποίο δέον να βρίσκεται και να δρα, πρέπει να παρουσιάζεται γνήσια, όπως είναι, χωρίς προκαταλήψεις και χωρίς συμπλέγματα. Και, όπως αναφέραμε, μια κρίσιμη αλλά και προνομιακή έκφανση αυτής της πραγματικότητας για να το πετύχει είναι το Διαδίκτυο.

Εὐαγγελίζεσθαι εντός και δια του κυβερνοχώρου

«κήρυξον τὸν λόγον, ἐπίστηθι εὐκαίρως ἀκαίρως, ἔλεγξον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον, ἐν πάσῃ μακροθυμίᾳ καὶ διδαχῇ. ἔσται γὰρ καιρὸς ὅτε τῆς ὑγιαίνουσας διδασκαλίας οὐκ ἀνέξονται, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας ἑαυτοῖς ἐπισωρεύσουσιν διδασκάλους κνηθόμενοι τὴν ἀκοήν, καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἀληθείας τὴν ἀκοήν ἀποστρέψουσιν, ἐπὶ δὲ τοὺς μύθους ἐκτραπήσονται.»¹³

Αὐτὰ τα λόγια του Αποστόλου Παύλου συνεχίσουν να μας θυμίζουν ὅτι ἡ υποχρέωση τῆς μαρτυρίας του θανάτου και τῆς ἀνάστασης του Θεανθρώπου Χριστοῦ και τῆς Παρουσίας Του στη ζωὴ μας, εἶναι τόσο πραγματική και ἐπείγουσα, ὅπως στους πρώτους αἰῶνες. Ἡ προσωπική και ἄμεση μετάδοση τῆς «καλῆς ἀγγελίας» ως ζῶσα ἐμπειρία εἶναι ἀπαραίτητη, ὅπως εἶναι και οἱ ἄλλες παραδοσιακὲς μορφές μετάδοσής τῆς. Σήμερα πρέπει να ἀριθμήσουμε μια ἀκόμα μορφή -ἢ περιβάλλον- διάδοσης τῆς Πίστης: το Διαδίκτυο.

Ἡ Ορθόδοξη Ἐκκλησία, χωρὶς φόβο, ἀρνητικὲς προδιαθέσεις, αυθαίρετες γενικεύσεις, κενούς ἀποχαρκτηρισμούς, υποβιβαστικὲς δυσφημίες και στερεότυπες πεποιθήσεις ἀπέναντι κανενός δύναται –και πρέπει- διὰ ἀλλά και εντός του Διαδίκτυου, να παρουσιάζεται ἀπέναντι των συγχρόνων πολιτιστικῶν και πνευματικῶν προτύπων, ως γνήσια –και ὄχι εναλλακτική- λύση για το μέλλον του ἀνθρώπου και σημεῖο ἀναφοράς για μια ἐκ βάθρων ἀνανέωση των μορφῶν πνευματικότητας τῆς σύγχρονης κοινωvίας.

Από υπαρξιακή –και πνευματική- ἀποψη-, μόνο ἡ Ἐκκλησία, ως φυσιολογικό δοχεῖο τῆς Παρακαταθήκης, εἶναι σε θέση να ἀνταποκριθεῖ στα τα ἄλυτα αἰνίγματα τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητας και να πληρώσει τὴν διακαὴ τῆς δίψα για υπέρβαση. Οὔτε ἡ ἐπιστήμη και ἡ τεχνική, οὔτε το χρήμα, οὔτε ἡ ἔξαρση των συναισθημάτων, ἀλλά ἡ γνήσια Ἐκκλησία του Χριστοῦ δύναται να λύσει τα μεγάλα ἐρωτήματα που περιβάλλουν και πολλές φορές πικραίνουν τὴ ζωὴ των ἀνθρώπων.

Ἡ ἐγγύηση τῆς ὑπόστασης και δράσης τῆς Ορθόδοξης Ἐκκλησίας μέσα σε αὐτό το χώρο και Πολιτισμὸ βρῖσκεται στη Γνησιότητα και τὴν Ἀλήθεια που ἐνυπάρχουν σε αὐτήν. Αὐτὰ τα δυο χαρακτηριστικὰ τὴν φυλάσσουν ἀπὸ το συγκρητισμὸ, τον σχετικισμὸ, τὴν ἐκκοσμίκευση και ἀπὸ

¹³. Β Τιμ. 4: 2-4.

κάθε δυνατότητα προσκόλλησης στα νόθα παραδείγματα άλλων θεσμών που παρουσιάζονται ανάλογα. Όταν η Εκκλησία, ή καλύτερα αυτοί που την αποτελούμε, έχουμε πλήρη συνείδηση του τι είμαστε και του γιατί είμαστε αυτό που είμαστε, τότε η κάθε δραστηριότητά μας στο χώρο του παγκοσμίου ιστού διακρίνεται, και γίνεται μαρτυρία Πίστης μέσα στο κυβερνοχώρο. Η διάκριση αυτή αναφέρεται και στην *Ορθοπραξία*, και αυτή είναι η ουσία του κηρύγματος.

Το διαδίκτυο είναι ο νέος Αρειος Πάγος, και εμείς πρέπει να μιμηθούμε τον Πάυλο¹⁴! Η μετάδοση της Παρακαταθήκης, το κήρυγμα, η μαρτυρία γίνεται δια του Διαδίκτυου, αλλά και εντός αυτού. Αλλιώς, η δράση είναι καταδικασμένη σε επιφανειακά μονάχα αποτελέσματα. Η παρουσία της Ορθόδοξης Εκκλησίας, των αληθινών ορθόδοξων πιστών, εντός αυτού του υπαρξιακού πλαισίου της ανθρώπινης προσωπικότητας αποτελεί την ελπίδα, αλλά και την εγγύηση ότι κάθε παρεκτροπή της γνήσιας πνευματικότητας, όπως τις περιγράψαμε, δύναται να δρομολογηθεί σε μια υγιεινή σχέση Δημιουργού- δημιουργήματος, ότι κάθε είδος συγκρητισμού δύναται να δρομολογηθεί προς το γνήσιο, ότι κάθε ίχνος σχετικισμού δύναται, στο τέλος, να σχετίζεται με την Αλήθεια.

Προσωπική Εικονικότητα

Εφόσον προβληματιζόμαστε για τη διάδοση της ζώσας εμπειρίας του Ευαγγελίου διά και εντός του Διαδίκτυο, πρέπει να τονίσουμε πάλιν ότι η Ορθόδοξη Πίστη και η ένταξη κάθε ανθρώπου στο μυστικό σώμα του Χριστού είναι κάτι διαφορετικό από μια θρησκεία, ένα πολιτισμό μια ιστορία ή μια τεχνολογία: *είναι ο Θεός που κενώνεται, δίδεται και χαρίζεται σε μας δωρεάν.* Αυτή η κίνηση, λεγόμενη *θεία συγκατάθεση*, προϋποθέτει μια προσωπική σχέση με το Θείο.

Ο Χριστιανισμός δεν είναι απλά μια θρησκεία, ούτε μια πολιτιστική παράδοση, δεν είναι απλώς ένα δόγμα, ούτε οριοθετείται και συνοψίζεται σε μια φιλοσοφία ζωής. Όχι, ο Χριστιανισμός είναι η Θεία Αποκάλυψη και, επομένως, η ζωτικής σημασίας προσωπική συνάντηση με τον Χριστό, το συνάνθρωπο και τον κόσμο στην Εκκλησία και δια της Εκκλησίας.

¹⁴. Πραξ. 17: 22-34. Θέλω να επισημάνω κάποια ρήματα της Περικοπής, τα οποία ασφαλώς επαναλαμβάνονται και σήμερα στον ψηφιακό Αρειο Πάγο, ενώ οι σύγχρονοι Παύλοι κηρύττουν και μαρτυρούν την Πίστη τους: 1- διαλογίζω, 2-καταγγέλλω, 3-εὐαγγελίζομαι, 4-ακούω, 5-χλευάζω, 6-πιστεύω.

Η συνείδηση αυτής της πραγματικότητας μας προφυλάγει από κάθε εκτροπή στις δραστηριότητές μας μέσα σε αυτόν τον χώρο. Η εικονικότητα του Διαδίκτυο, επομένως, δεν πρέπει να ερμηνεύεται αρνητικά, αλλ' ως μια καινούρια μορφή σχετικοποίησης, κοινωνικοποίησης και δέσμευσης μεταξύ των ανθρώπων που δύναται, όχι να βλάψει ή να ακυρώσει το προσωπικό χαρακτήρα της Αποκάλυψης, αλλά απεναντίας να τον στηρίζει και να τον προβάλλει.

Στην πραγματικότητα, η αληθινή καινοτομία του Διαδίκτυο ως ψηφιακού περιβάλλοντος δεν βρίσκεται στην εικονικότητά του, αλλά στη φύση του να είναι «κοινωνικό δίκτυο» -social network-, δηλαδή στο γεγονός που επιτρέπει να δημιουργούνται όχι μόνο σχέσεις μεταξύ δυο προσώπων, αλλά και σχέσεις μεταξύ των σχέσεών τους. Δηλαδή, στο Διαδίκτυο όχι μόνο φαίνονται οι άνθρωποι και τα περιεχόμενα των πληροφοριών, αλλά και σχηματίζονται οι σχέσεις: διό και δια-δίκτυο! Κάποιοι θα ισχυρίζονται ότι αυτές οι σχέσεις είναι ανυπόστατες, πλαστές, ανύπαρκτες, και συνεπώς η δράση του δια-δικτύου πρέπει να κρίνεται ανάλογα. Εμείς, μια ακόμη φορά, τονίζουμε ότι η εικονικότητα δεν σημαίνει ανυπαρξία ή φαντασία. Ακόμη περισσότερο, μέσα σε αυτήν την συζήτηση πρέπει να θεωρείται δευτερεύων παράγων. Η εικονικότητα εδώ λειτουργεί ως νέος και μάλιστα προκλητικός –και προσωπικός- τρόπος σχέσεως και δέσμευσης μεταξύ των ανθρώπων. Η εικονικότητα λειτουργεί ως προς το «κοινωνικῶς ἐντάξειν». Εάν η Εκκλησία περιλαμβάνει αυτήν τη νέα μορφή και δυναμική σχέσης ως δική της, και δεν την απορρίπτει, τότε αυτή λαμβάνει άλλη διάσταση, εφόσον η εμπειρία του Χριστού μοιράζεται και πολλαπλασιάζεται εικονικά, αλλά και πραγματικά και προσωπικά. Το πρόβλημα δεν είναι τόσο η μορφή της μετάδοσης, αλλά το περιεχόμενο. Αφού προβάλλουμε Χριστό, τότε το περιβάλλον, το δια-δίκτυο Χριστοποιείται.

Ως εκ τούτου, στο χώρο αυτό, επικοινωνία δεν ταυτίζεται πλέον με απλή διάδοση, αλλά με συμμετοχή. Δεν είναι πλέον εφικτό να κατανοείται η ψηφιακή κοινωνία μόνο μέσα από τα περιεχόμενα. Όπως παραδόξως, σε αυτήν την φάση, προηγούνται τα πρόσωπα οι σχέσεις- και έπονται τα πράγματα τα περιεχόμενα. Η μετάδοση και αναμετάδοση των περιεχομένων γίνεται αναφορικά με τα πρόσωπα και προπαντός σε σχέση προς τις σχέσεις τους: και πάλιν το δια-δίκτυο! Σε αυτή τη δυναμική, -προσωπική και δικτυακή και εικονική-, η παρουσία της Ορθόδοξης Εκκλησίας απαιτείται. Είναι μια σύγχρονη πρόκληση, μάλιστα, αλλά επίσης είναι μια μοναδική ευκαιρία να είμαστε πιστοί στην εντολή του Διδασκάλου και συνεπείς με το κήρυγμα, και να «χαλάσουμε τα δίκτυα»¹⁵ στο διαδίκτυο.

¹⁵. Κατά Λουκάν 5: 1-11.

Εικονική Εκκλησία;

Υπάρχει μια αδιαμφισβήτητη αλήθεια: η Ορθόδοξη Εκκλησία είναι παρούσα στο Διαδίκτυο. Στο *σούπερ μάρκετ* των θρησκειών που προτείνει το δίκτυο, υπάρχουν πολλές πύλες με πλούσιες πληροφορίες και ορθόδοξο δόγμα, όπως και μεγάλη κίνηση στα κοινωνικά δίκτυα.

Όπως ήδη τονίσαμε, δεν πρέπει να διστάσουμε να παραδεχτούμε ότι ο χώρος του Διαδίκτυου δύναται να γίνει επίσης μια άλλη όψη, μια άλλη έκφανση της ζωής της Εκκλησίας, μια άλλη περιοχή όπου μεταδίδεται η «καλή αγγελία», όπου πολύς κόσμος πληροφορείται για την Εκκλησία και τέλος, όπου πολλοί μοιράζονται τις εμπειρίες τους της Εκκλησίας. Ωστόσο, το Διαδίκτυο δεν είναι η Εκκλησία! Η Εκκλησία, από την άλλη μεριά, είναι το κατεξοχήν και μείζον υπαρξιακό πλαίσιο όπου (δύναται να) εντάσσεται ο κυβερνοχώρος.

Αφού η καθόλου ζωή και εμπειρία της Εκκλησίας υπερβαίνει εκείνη του Διαδίκτυο και (δύναται να) την συμπεριλαμβάνει, λανθασμένη και παρεκτροπή πρέπει να θεωρήσουμε την προσπάθεια να συμπυκνωθεί αυτή η ζωή σε αυτό το πλαίσιο. Με απλές λέξεις, δεν χωράει!

Και για να είμαστε περισσότερο σαφείς, αναφερόμαστε στην μυστηριακή ζωή της Εκκλησίας. Η λειτουργική ζωή της Εκκλησίας στην πράξη και εμπειρία ξεπερνάει εκείνη του διαδικτυακού περιβάλλοντος ως άλλο υπαρξιακό και σωτήριο πλαίσιο στον οποίον γίνεται η *κατεξοχήν* σχέση και ένωση με το Θείο. Και υπογραμμίζουμε κατάλληλα, για να μην υπάρχουν παρερμηνείες, ότι θεολογικά και αξιολογικά αυτά τα δυο (υπαρξιακά) πλαίσια δεν ταυτίζονται, ούτε συγκρίνονται.

Ασφαλώς είναι δύσκολο, και σε πολλές περιπτώσεις αδύνατο, να περιλαμβάνουμε κάποιες πτυχές της ζωής και εμπειρίας της Εκκλησίας στο Διαδίκτυο. Αλλά, παρόλο που η πραγματικότητα του κυβερνοχώρου δεν μπορεί και δεν πρέπει να αντικαταστήσει αυτές τις πτυχές, μπορεί και πρέπει κάλλιστα να συνυπάρχει και να λειτουργεί πλέον ως μια άλλη πτυχή αυτής της ζωής και εμπειρίας που οδηγεί και καταλήγει στην μυστηριακή και λειτουργική ζωή της Εκκλησίας.

Συμπεράσματα

Ο καιρός της *Propaganda Fidei* παρήλθε, και η Ορθόδοξη Εκκλησία καλείται, σήμερα, να μοιράζεται την «καλήν ἀγγελίαν» με σύγχρονο δημιουργικό τρόπο. Ο σημερινός άνθρωπος ψάχνει πληροφορίες, σημάδια και σημεία για πολλούς τομείς της ζωής του, από τους πιο απλούς και απτούς, μέχρι τους πιο περίπλοκους και υπερβατικούς, αλλά δεν πηγαίνει, δεν τρέχει πλέον να τα βρει. Έχει γίνει ένας αποκωδικοποιητής *-decoder-*, δηλαδή ένα σύστημα παραλαβής και αποκωδικοποίησης ουσιαστικών προβληματισμών απέναντι στις μυριάδες απαντήσεων που ήδη έχει στη διάθεσή του. Αλλά προφανώς ο άνθρωπος ανταποκρίνεται επιφανειακά σε αυτήν την νέα ιδιότητά του.

Σήμερα το πρόβλημα δεν είναι μονάχα τί θα απαντήσει η Ορθόδοξη Εκκλησία στους προβληματισμούς των σύγχρονων ανθρώπων, αλλά πώς θα το κάνει. Το ορθόδοξο κήρυγμα ρισκάρει σήμερα να παρουσιάζεται ως μια εναλλακτική απάντηση μεταξύ μυριάδων άλλων. Τελικά το πρόβλημα φαίνεται να μην βρίσκεται στις απαντήσεις, αλλά στα ερωτήματα. Το Ευαγγέλιο είναι η Παρακαταθήκη που έχει όλες τις απαντήσεις διότι έχει τα σπουδαιότερα και καταλληλότερα ερωτήματα.

Ασφαλώς σε όλη αυτήν την τρομερή δίνη πληροφοριών χρειάζεται ένα ισχυρότερο σύστημα αποκωδικοποίησης. Είναι η διάκριση. Μόνο διαμέσου αυτής της αρετής και πνευματικής λειτουργίας δύναται ο άνθρωπος να διακρίνει μεταξύ των πολλών απαντήσεων ποια είναι τα βασικότερα και ουσιαστικότερα ερωτήματα. Και σε αυτό η Ορθόδοξη Εκκλησία δύναται να παίξει σπουδαιότατο ρόλο σε αυτόν το χώρο αλλά και στο σύγχρονο Πολιτισμό: έχει τα σωστά περιεχόμενα και στη διάθεσή της το για σήμερα καταλληλότερο πλαίσιο επικοινωνίας της εμπειρίας.

Όπως ήδη ειπώθηκε, στο σημερινό χώρο του παγκοσμίου ιστού η επικοινωνία δεν ταυτίζεται πλέον με τη διάδοση περιεχομένων, αλλά με τη ενεργή συμμετοχή και διαδραστικότητα. Δεν είναι πλέον εφικτή η ερμηνεία της «ψηφιακής κοινωνίας» μόνο διαμέσου των περιεχομένων, των πληροφοριών, των δεδομένων.

Σε αυτό το πλαίσιο, τα πρόσωπα προϋπάρχουν, αλλά και υπερβαίνουν τα πράγματα. Αυτή η πραγματικότητα είναι η φυσική κατάληξη ενός μέσου που μετατράπηκε σε χώρο, περιβάλλον, υπαρξιακό πλαίσιο, εφόσον η ανθρώπινη ύπαρξη στις διάφορες πτυχές της τελείται όχι πλέον διὰ αυτού, ἀλλ' ἐν αὐτῷ. Συνεπώς, το δια-δίκτυο λαμβάνει μια ριζική

σχεσιακή διάσταση της γνώσης. Γνώση και σχέση αλληλεσχετίζονται και αλληλεπιδρούν ενεργά μέσα σε αυτό το πλαίσιο: συμμετέχω για να γνωρίσω, γνωρίσω για να συμμετέχω.

Σύμφωνα με τα προηγούμενα, η Ορθόδοξη Εκκλησία έχει την ευθύνη όχι μόνο να διαδίδει ή να μεταδίδει περιεχόμενα πίστης, αλλά να δημιουργεί επικοινωνιακά γεγονότα από τα οποία πρέπει να λάβουν μέρος, - να συμμετέχουν-, οι παραλήπτες των μηνυμάτων. Η διάδοση, η μετάδοση τότε γίνεται ένα εμπειρικό συμβάν, όπου ο παραλήπτης του περιεχομένου δεν είναι παθητικό πλέον, αλλά ενεργό μέρος της επικοινωνιακής διαδικασίας.

Μιλάμε τώρα για μαρτυρία. Σήμερα αυτή η έννοια είναι αποφασιστική στην ψηφιακή επι-κοινωνία. Σύμφωνα με αυτήν την λογική η μαρτυρία είναι η συνειδητή ανταλλαγή μιας εμπειρίας σε ένα ομόλογο που συμμετέχει ενεργά στη διαδικασία παράληψης: αυτό μας θυμίζει την έννοια της εγγύτητας, αλλά και της κοινωνίας. Η μαρτυρία, λοιπόν, δεν έχει πλέον μια μονόπλευρη κατεύθυνση, αλλ' έχει μια αμφίδρομη: η εμπειρία μοιράζεται από τον πομπό, λαμβάνεται από τον παραλήπτη, προκαλεί το εσωτερικό σε εκείνον, ο οποίος αντι-μοιράζεται το προϊόν της συμμετοχής: *feedback!* Η μαρτυρία, λοιπόν, είναι μια ζώσα επικοινωνιακή και αμφίπλευρη εμπειρία.

Με όλα αυτά, ποιές είναι οι σημερινές προκλήσεις της Ορθόδοξης Πίστης και της επικοινωνίας της στο σύγχρονο κόσμο; Πώς να καταφέρουμε η Ορθόδοξη Εκκλησία να μην είναι ένα δοχείο, ένας περιέκτης γνήσιας και αληθινής πληροφορίας που, ως μια αναμμένη τηλεόραση «μιλάει», χωρίς να επικοινωνεί; Η απάντηση την βρίσκουμε στην ίδια την Παρακαταθήκη:

«ἐλάλησε δὲ Μωυσῆς ἔναντι Κυρίου λέγων· ἰδοὺ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ οὐκ εἰσήκουσάν μου, καὶ πῶς εἰσακούσεται μου Φαραώ; ἐγὼ δὲ ἄλογός εἰμι. εἶπε δὲ Κύριος πρὸς Μωυσῆν καὶ Ἀαρὼν καὶ συνέταξεν αὐτοῖς πρὸς Φαραὼ βασιλέα Αἰγύπτου, ὥστε ἐξαποστεῖλαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐκ γῆς Αἰγύπτου».

Εξ. 6: 12-13.